

SHIDA

F.E.M.K. Senkoro

Muhtasari wa Kisa

Katika kitabu hiki cha Shida, Chonya, kijana wa kijijini Chilonwa huko Dodoma, anatumbukia mjini Dar es Salaam akitazamia kupata maisha mazuri kuliko ya kijijini kwao. Huko anakumbana na visa na mikasa mingi ya kukosa kazi maalumu na hatimaye anajiunga na kundi la "majambazi". Kutokana na huo "ujambazi", Chonya, ambaye mji umeshambadili jina na kumpachika lile la "Sefu", anakamatwa na polisi. Anapatikana na hatia. Anafungwa. Wakati akiwa jela anang'amua ubaya wa maisha ambayo amekuwa akiyaishi - jela inamwelimisha na kumfanya aamue kubadili kabisa mwenendo wake atokapo humo. Wakati huo Matika, msichana wa kijiji hicho hicho cha Chonya, na mpenzi wa Chonya tangu enzi za utoto wao, naye alishamtangulia Chonya huko mjini. Huyu pia mji unambadili jina na kumwita Shida. Shida alishapitia maisha sawa na ya Chonya japo yeye hafungwi jela. Katika ukurasa wa 72 Shida anatueleza yafuatayo:

"Chonya na mimi tulikuja kutafuta kazi hapa jijini kwa kuona matatizo kule kwetu. Mimi baada ya kukimbia janga la kuolewa pale nyumbani kabla ya kupenda kwangu, nilipata shida sana pale Dodoma nikatafuta kazi ya kufanya nisipate. Ndipo niliposikia Dar es Salaam ni mji mkubwa zaidi kwa hiyo kuna kazi zaidi. Lakini kazi si kitu rahisi hapa. Kila kitu ni kigumu, pia kinataka jasho. Tukaingia katika mambo yasiyo heshima: umalaya na wizi; matokeo yake tumeyaona..."

Hivyo ndivyo ilivyokuwa; na baada ya yote hayo Shida pia anaamua kurudi kijijini kuanza maisha mapya.

Dhamira ya Ujenzi wa Jamii Mpya:

Dhamira ya ujenzi wa jamii mpya imejitokeza sana katika fasihi ya Kiswahili.

Katika kuishughulikia dhamira hii, waandishi wengi wameyachambua matatizo na migogoro iliyozikumba nchi za Afrika baada ya uhuru wa bendera. Baadhi ya kazi hizo za fasihi, kwa mfano tamthilia ya E. Hussein ya Mashetani, zimeonyesha kuwa mojawapo ya misingi mikubwa ya migogoro tuliyo nayo katika Afrika baada ya uhuru wa bendera imetokana na athari mbalimbali za ukoloni mkongwe. Migogoro na matatizo hayo basi, hujitokeza katika umbo la ukoloni mambo-leo.

Kwa baadhi ya waandishi, kwa mfano Shaaban Robert katika Siku ya Watenzi Wote, ijapokuwa wameonyesha nia nzuri sana ya kutaka kuonyesha mbinu mbalimbali wanazozifikiria kuwa zitafaa kutumiwa katika kujenga taifa bora lenye maendeleo na usawa baina ya watu, hata hivyo wameshindwa kugundua misingi ya matatizo ya migogoro iliyopo; na kwa hiyo wameshindwa kutoa utatuzi unaofaa. Utatuzi na msimamo wao umeishia kuwa wa kindoto na kiutopia.

Hii ni mifano michache tu ya vile ambavyo dhamira hii ya ujenzi wa jamii mpya imeshughulikiwa na waandishi wa Fasihi ya Kiswahili. Ni vizuri mwanafunzi ajaribu kuichambua dhamira hii inavyojitokeza katika vitabu vingi iwezekanavyo, vilivyo katika muhtasari wa somo la fasihi sekondari.

Kama inavyojieleza, dhamira hii inapua kuleta mabadiliko na maendeleo ya jamii. Lakini, yenyewe ilivyo tu haiwezi kusaidia katika kuleta hayo mabadiliko na hayo maendeleo. Itaweza tu kuwa chombo cha ujenzi wa jamii kama itafaulu kuchambua kwa undani misingi na uhalisi wa mambo ulivyo katika jamii hiyo.

Kwa wakati huu Tanzania imo katika harakati za kujaribu kujenga ujamaa. Harakati hizi zimeelezwa kwa undani katika maandiko ya Mwalimu J.R. Nyerere, hasa katika Azimio la Arusha. Fasihi ya Kiswahili ambayo imeandikwa baada ya Azimio la Arusha imeonyesha mwamko zaidi wa kisiasa. Katika kazi mbalimbali za fasihi, kwa mfano riwaya ya G. Mhina ya Mtu ni utu, tamthilia ya P. Muhando ya Hatia, na riwaya ya Ndyanao Balisidya ya Shida - - zote hizi zimegusia mambo muhimu katika ujenzi wa jamii mpya kuliko kazi za fasihi za mwanzo zilizoanza kulijadili suala hili.

Migogoro katika Riwaya ya Shida:

Kiini cha riwaya Shida kinahusu utatuzi wa matatizo na migogoro ya jamii. Utatuzi huu hunuia kujenga mfumo

mpya wa jamii unaoendeleza usawa na ushirikiano baina ya wanajamii. Ndyanao Balisidya kashughulikia uchambuzi wa matatizo na migogoro hiyo kwa kuonyesha chanzo na chimbuko lake. Tutaishughulikia migogoro hiyo, mmoja baada ya mwingine na kuona jinsi riwaya hii ilivyoichambua:

(a) Mvutano baina ya Miji na Vijiji

Riwaya ya Shida inaujadili mvutano baina ya miji na vijiji kwa urefu. Chonya, kijana wa kijijini, anavutiwa na maisha ya mjini Dar es Salaam, naye anaamua kutoka kijijini kwake na kuyafuatia maisha hayo.

Baada ya kuajiriwa kuwa boi, Chonya anaamua kuacha kazi hiyo ya kitumwa, naye anaanza maisha mapya anayoyafikiria kuwa ya "uhuru" zaidi. Anaungana na rafiki zake wa Manzese, huko Dar es Salaam; na baada ya muda ugumu wa maisha hayo unamlazimisha kuyaingilia mambo ya ulevi, uvutaji bangi na "ujambazi". Baada ya harakati nyingi za kukamatwa na kufungwa jela na kazi ngumu, na baada ya wazazi wake kumtembelea na kuongea naye huko jela, hatimaye anaamua kurudi kijijini. Anaamua kuwa maisha ya kujitegemea huko kijijini ni mazuri zaidi kuliko ghasia za mjini. Kwa hiyo, katika riwaya hii ya Shida, mvutano baina ya miji na vijiji unaonyesha ushindi wa maisha ya vijijini.

Lakini, kabla ya hitimisho hilo mwandishi anatoonyesha taswira (au picha) ya uhalisi wa maisha ya mjini na shida zinazoambatana na maisha hayo ambayo yenyewe yanao utamaduni wake ulio tofauti sana na ule wa vijijini. Riwaya nzima yaelekezea uozo wa maisha ya mjini. Picha ya uozo huu tunaiona ikiwa imetapakaa katika riwaya nzima Kwa mfanō:

---Majengo--- hayakuwa katika mpango...
yalikaa shaghalabaghala yakasita kuunda
barabara nyoofo; zikawa vichocho
vilivyopindapinda kama njia za porini.
Pamoja na vichocho hivi vilivyoitoa
picha duni ya mahali hapa, uchafu na
takataka zilitupika ovyo kila mahali
zikavunda kwa unyevuunyevu wa joto la
pwani. (uk.36)

Mazingira haya yanaonyeshwa yalivyo na utupu wa maisha. Utupu huu umesisitizwa katika sehemu nyingi za riwaya hii. Maisha ya mjini kwa watu kama akina Chonya,

hayana raha, furaha, wala amani. Mwandishi anatueleza:

"...Vijana chungu nzima, wake kwa waume, walikuwa wakizurura mjini kutafuta kazi - hawapati! Wengi wa wanawake walikwisha badilika wakawa mirija mikubwa kwa watu wote "wa juu" na "wa chini". Wanaume nao waliingilia maisha machafu ya wizi na unyang'anyi, bangi na pombe vikiwaliwaza katika maisha hayo... (uk.32).

Hii ndiyo picha ya maisha ya kutotulia ya mjini. Ni maisha ya kuhangaika; maisha yanayomfanya mtu abadilike hata kwa jina. Akina Sefu, Shida, Shaibu na wengineo wengi wanatumia majina ya kupanga tu. Mji unabadili utambulisho wa mtu. Kwa hiyo, Chonya anabadili na kujiita Sefu. Chonya anaanza maisha hayo ya utupu na ukiwa wa kutafuta kibarua, kukosa chakula na kuishi "kwa kudra ya Mungu tu".

Chonya ni kiwakilisho tu cha vijana wengi wa tabaka la malofa wanaokumbwa na mazingira ya madanganyo ya mijini.

Hata hivyo, huku kumiminika kwa watu kwenda mijini "kutafuta kazi" kuna misingi yake. Mwandishi katika riwaya hii anatuonyesha baadhi ya misingi hiyo. Kinyume na baadhi ya waandishi wa fasihi wanaosifu na kutukuza tu maisha ya shamba na ya vijijini, mwandishi wa Shida anatuonyesha uhalisi wa maisha hayo hasa kabla ya Ujamaa kuyaingilia. Anaonyesha taabu na dhiki zinazomwandama mkulima wa kijijini anayeshinda juani akilima kwa kijembe kidogo huku jasho likimtiririka, na mwishoni, baada ya kuvuna asipate chochote cha kumridhisha na kuiinua hali yake ya maisha. Mwandishi anasema:

"Huko shamba tunakorudishwa uhuru hawaujui; uhuru wanasema uko... upo kwa baadhi yetu tu... kule shamba bei za mazao zimeshuka, tena mno. Hata ulime usiku kucha na majini yakusaidie, bure tu... bure tu ndugu yangu. Shilingi mia moja ilimfaa wapi mtu kwa siku mia tatu sitini za mwaka? ...tusijidanganye" (uk.65 - 66).

Kumbe, basi, kiini cha matatizo kipo katika uhalisi wa maisha magumu ya huko shamba pia. Ni kama kwamba mwandishi wa Shida anatueleza kuwa haifai tu kuhubiri

kuhusu umuhimu wa watu kurudi vijijini bila kufahamu uhalisi wa maisha ya huko vijijini. Kama tukitaka kuuondoamvutano na mgongano uliopo kati ya miji na vijiji, kama tunanua kuondoa na kufutilia mbali kumimika kwa watu kutoka vijijini kwenda mijini "kutafuta kazi", hatuna budi kuchunguza sababu zinazowafanya wayatoroke maisha ya vijijini. Mwandishi wa Shida anazichunguza sababu hizo. Uchambuzi wake tutachunguza kwa undani zaidi wakati wa kuyaangalia majawabu na utatuzi anaoupendekeza mwandishi.

Hata hivyo, mwandishi anapiga hatua moja mbele kwa kuchunguza kiini cha matatizo ambacho nacho kina nafasi kubwa sana katika kuleteleza hali mbaya za watu mijini na vijijini. Hiki kimejengeka katika tofauti za hali za maisha kati ya watu katika jamii. Kwa sababu ya umuhimu wa kiini hiki tutakipatia nafasi yake ya pekee na kubwa zaidi.

(b) MGAWANYIKO WA WATU KATIKA MATABAKA MBALIMBALI

Tumekwishataja kuwa tofauti za kimaisha kati ya watu mbalimbali katika jamii zimeleta huo uozo, utupu na kuhangaika kwa baadhi ya watu wa mijini na wa vijijini. Kwa niyo, itaonekana wazi kuwa huo uozo, utupu na ukiwa wa maisha ni kwa baadhi ya watu tu ambao hali zao za kiuchumi ni duni. Katika mji huo huo mmoja wa Dar es - Salaam tunaonyeshwa kuwa wako watu waishio maisha mazuri sana ya raha, anasa na starehe wakati wapo wale waishio maisha ya kitumwa. Tofauti hizi za kitabaka zimeonyeshwa katika sehemu mbalimbali za riwaya hii ya Shida. Mwandishi anatueleza:

"...Lakini mshahara huu haukuwiana na kazi alizokuwa akifanya Chonya. Kila siku kufua marundo ya nguo zote za watoto; kupika chakula cha familia nzima kwa siku nzima; kufagia na kunadhifisha nyumba na eneo zima lililoizunguka... (Chonya alijiuliza). Na kwa nini mimi nifanye adhabu kwa kosa la makatibu, Mawaziri na Mameneja?"... (uk.30 - 31).

Hizi tofauti za kitabaka, tofauti za nafasi za kiuchumi, zitakavyozidi kuendelea kuwapo ndiyo "wezi" na "wanyang'anyi" watakatavyozidi kujiuliza:

"...Hivi sisi tumekosa nini kwa Mungu?
Kazi tunatafuta, kuzipata taabu..."

Ndiyo maana wenye vyeo wanatutesa na tusionavyo tunateseka. Ya nini kuongelea usawa, haupo duniani! Wao wanaishi katika majumba makubwa, wanatumia magari, wanawatunza wake na watoto wao vyema; sisi tunateseka. Upuuzi gani. Nao wanadai kuwa wanayo haki ya kufaidi... Haki gani!"(uk.64 - 65).

Kama kutokuwapo kwa haki kutaendelea, na kama jamii itaendelea kugawanyika katika matabaka ya juu na ya chini, lazima wale wanaogandamizwa wataendelea kuhoji na kuuliza maswali hayo. Maswali hayo daima yatazidi kuzaa "majambazi", "wanyang'anyi", "wezi" na walevi. Mgawanyiko huu wa jamii kati ya watu wa juu sana na wale wa chini ndio huo huo unaozaa uhalifu. Ili kuondoa matatizo na migogoro iletwayo na mgawanyiko huo, basi huo mgawanyiko hauna budi kuondolewa pia.

Mgawanyiko huo una misingi ya kiuchumi; na uchumi huo umezingwa na imani kubwa sana juu ya pesa. Pesa, uchumi ulioambatana sana na kusujudu pesa umekuwa kiungo pekee kati ya mtu na mtu katika jamii. Uchumi huu wa kipesa, japokuwa wenyewe unaonyesha maendeleo ya jamii kwa kiasi fulani, hata hivyo una athari zake kubwa na nyingi sana katika jamii. Huu, pamoja na mgawanyiko wa jamii katika matabaka mbalimbali umezaa upotofu mwingi hasa mijini. Tunaelezwa haya na mwandishi.

...Kazi ya mshahara alilikosa kwa vile hakuwa na fedha ya kuwahonga maafisa maslahi wa ofisi za serikali na makampuni aliyapitia. Msafiri, rafiki yake wa sasa alikuwa amemthibitishia kuwa bila shati la mikono mirefu mtu hawezi kupata kazi...(uk.54).

Haya yamekuwa ndiyo maisha ya kawaida, hasa mijini. Ni maisha ambayo yanazidi kumgandamiza mtu wa tabaka la chini kwa kumnyang'anya hata kidogo alicho nacho.

Wimbo uhusuo pesa ambao unatolewa(ukurasa wa 53), "pesa na starehe" anazodai kazizoea Matika(ukurasa wa 9 na wa 12), sababu itolewayo kuhusu haraka walizo nazo wenye magari hata wasiweze kuwasaidia watu wenye shida kubwa(ukurasa wa 23); na pia sababu zitolewazo kuhusu baadhi ya wafanyakazi wa hospitali kutokutimiza wajibu wao vizuri kwani wamefuata pesa tu (ukurasa wa 22), yote hii ni mifano ya athari za uchumi uliozingwa na imani kubwa sana

juu ya pesa. Aina ya uchumi unaowafanya watu wasithamini utu na maisha ya binadamu kama kuthamini huko hakutawaletea pesa zaidi ama kutawapunguzia pesa zao. Huu ni uchumi ambao umeyaathiri sana maisha ya mjini, nao unaonyeshwa kuwa na sehemu kubwa sana katika kuumba utamaduni mpya wa mjini. Ni aina ya uchumi ambao umebadilisha uhusiano wa watu katika jamii. Pesa zimegeuzwa kuwa Mungu pekee wa jamii; na Mungu huyu naye kageuka kuwa chanzo kimojawapo cha uovu.

(C) DHANA POTOFU

Kwa hiyo basi japokuwa riwaya ya Shida ina muundo rahisi na wa kawaida wa: kijijini - mjini - kijijini, imetumia urahisi huo wa muundo katika kuibusha maudhui yake na kuyafanya yaeleweke kwa uwazi. Riwaya ya Shida inaelimisha, nayo inamchora mhusika wake mkuu, Chonya, kama kiwakilisho cha mabadiliko na mwamko utokeo baada ya hatua mbalimbali zinazoyafungua macho ya umma katika mambo yanayohusu maisha yao. Tunafuatia hatua hizo za ufunuo toka mwanzo tunapokutana na Chonya awapo kijijini kwao Dodoma, hadi anapotumbukia katika maisha ya mjini ayadhaniayo kuwa ni mazuri, na baadaye anapoamua kurudi kijijini.

Lakini, mabadiliko hayo, na uamuzi wa kurudi kijijini hautokei ghafla tu. Kwa kweli kuna nyakati ambapo tunaona jinsi ambavyo baadhi ya watu, Chonya akiwa mmoja wao, huwa na dhana potofu sana akilini mwao kuhusu hali duni za maisha yao ya kimasikini mojawapo ya dhana hizo potofu ni ile inayohusisha mambo yote, hali zote za watu, wawematajiri au masikini, na mipango ya Mwenyezi Mungu. Machupa anajiuliza na kujihoji:

"...Hivi sisi tumekosa nini? Tumekosa nini kwa Mungu? Kazi tunatafuta, kuzipata taabu. Tukizipata maisha taabu: fedha kidogo, bei za juu, hakuna hata moja lisilotaka pesa; starehe hamna - nini hii?... Ya nini Mungu kutuumba tuteseke?" (uk.64)

Malalamiko haya yanaibusha dhana dhanifu ya kuyakabidhi mambo yote mikononi mwa Mungu. Mhusika anayeyatamka hayo anaamini kuwa Mungu kaumba baadhi ya watu ili wawe matajiri waishio kwa raha, starehe na anasa, na wengine kawaumba ili wateseke na wawatumikie hao wa matabaka ya juu. Kwa kufuatana na mawazo hayo, mgawanyiko wa jamii katika matabaka mbalimbali hautokani na hali halisi za kimazingira kwa mfano tofauti

za kiuchumi na pia mfumo wote wa jamii kisiasa, kiuchumi na kiutamaduni, bali ati ni maamuzi na mipango ya Mungu. Kwa kufuatana na mtazamo huu, usawa na haki havitakuwapo asilani kwani, "Mungu mwenyewe ameshindwa kusawazisha vidole vya mwilini mwako licha ya kuwasawazisha binadamu wenyewe..." (uk.64 - 65).

Huu ni msimamo ambao Ndyanao Balisidya anaupinga katika riwaya hii ya Shida. Mwandishi anatuonyesha wazi wazi kuwa hali za watu, za umasikini ama utajiri, za kuishi maisha ya raha na starehe ama ya shida na taabu - yote haya yanaamuliwa na mfumo wa uchumi na siasa katika jamii. Anaonyesha kuwa hakuna nguvu za nje ya mipaka ya mwanadamu zinazoamua kuhusu mgawanyiko wa jamii katika matabaka mbalimbali. Mgawanyiko huu hutokana na uhalisi wa mazingira yetu hapa hapa duniani.

Kinyume na msimamo huu na kuelewa huku, wapo waandishi wengine, kwa mfano Shaaban Robert katika riwaya yake ya Siku ya Watenzi Wote ambako anasema kuwa mgawanyiko wa jamii kati ya matajiri na masikini ni "mapenzi ya Mwenyezi Mungu" na kuwa haifai kabisa kuupinga mgawanyiko huu. Msimamo wa aina hii unaifanya dhamira ya Ujenzi wa Jamii Mpya isiwe na nguvu katika fasihi ya Kiswahili. Riwaya ya Shida inaupiga vita msimamo huo kwa kuonyesha uhalisi wa mfumo wa jamii na mazingira kwa jumla.

Riwaya ya Shida pia inatuonyesha pia aina ya watu ambao wakati mwingine hukata tamaa na kujiachia waendeleo na hali duni za umasikini, kunyonywa, na kugandamizwa. Haya tunayagundua hata kwa Chonya mwenyewe. Mwandishi anatueleza hivi,

...Sefu sasa alikuwa hoi!
"Mradi nijisetiri - niishi..." Wazo
la kwenda mahali bora zaidi likadidimia
ndani ya akili yake kabisa na kufanya
kama kusahaulika... (uk.53)

Kukata tamaa huku, pamoja na kusau juu ya umuhimu wa kuharatika ili kujiinua kutoka katika lindi la umasikini na shida ni mojawapo ya sababu kubwa zinazourudisha nyuma ujenzi wa jamii mpya.

(d) NAFASI YA MWANAMKE:

Nafasi ya mwanamke katika ujenzi wa jamii ni yenye umuhimu sana. Lakini, hata hivyo, mwandishi wa Shida, kwa

kiâsi fulani, anatuonyesha kuwa bado mwanamke amebaki katika nafasi duni na ya chini katika huo ujenzi wa jamii. Bado anaonekana kuwa pambo na chombo tu cha kuwafurâhisha wanaume.

Bado mwanamke hajapewa uhuru wa kumchagua mwanaume anayempenda kwa ndoa. Tunaona vile ambavyo Matika analazimika kutoroka kutoka nyumbani kwao ambako kapangiwa kuwa aolewe na mtu wa familia ambayo mzee wake ameichagua bila hata kuuliza maoni yake yeye anayehusika zaidi. Mamake Matika anasikitika, lakini, twaelezwa kuwa 'akiwa mwanamke, hakuwa na la kufanya' (uk.4).

Picha ya mwanamke kuwa kama pambo tu na chombo cha kumstarehesha mwanamume tunaikuta wakati tunapoelezwa kuhusu maisha ya Shaibu;

...Shaibu alikuwa akifanya kazi katika kiwanda cha kamba hapa mjini. Alikuwa amepanga katika nyumba moja iliyoko Manzese. Alikuwa na vitu maridhawa pamoja na "Uhuru wake". Wasichana walimtembelea wengi - wakabadilishana nafasi kama alivyopenda yeye. Wasichana hawa walijaza nyumba ya Shaibu kila leo, kila saa alipokuwa hayupo kazini, wakamstarehesha usiku na mchana. (uk.29)

Lakini, mahusiano haya baina ya wanawake na wanaume hayakuzuka hivi hivi. Yenyewe nayo yameshikamana na mfumo wa jamii kiuchumi, kuzuka kwa miji na utamaduni wake mpya pamoja na maisha ya kibiashara yanayowaunganisha watu kwa kiungo pekee - PESA; kama tuelezwavyo:

...kwa kawaida wasichana hawa hufuata kipato: kama huna basi mpige bia moja, mpe semadari na starehe yote ni yako... (uk.30).

Mwanamke bado yungali ananyanyaswa, tena kwa makosa ambayo siyo yake. Mwandishi anatutolea mfano wa Machupa ambaye anamfukuza mkewe kwa sababu ati ya umalaya wake pamoja na wingi wa watoto ambao hawezi kuwamudu kuwalea. Machupa anadai kuwa wingi wa watoto ni kosa la mkewe, utadhania yeye hakushiriki katika kuwaumba hao watoto!

Huku kutokuwa huru kwa mwanamke, na huku kufanywa kuwa pambo na chombo cha starehe kunarudisha nyuma

juhudi za ujenzi wa jamii mpya ambazo zingesonga mbele sana kama mwanamke na mwanamume wote wangekuwa sawa na wangekuwa bega kwa bega katika ukombozi wa jamii.

(e) ELIMU:

Suala la umuhimu wa shule na vyo vyetu kutoa elimu inayowafanya wasomi wasijione bora zaidi ya wananchi wengine limegusiwa japokuwa kidogo tu. Mwandishi wa riwaya hii ya Shida anatuonyesha jinsi elimu wanayoipata vijana wetu inavyowafanya wasomi hao wajitenge na wananchi wengine kwa majivuno mengi. Hili tunaligundua katika maneno ya mhusika mmoja anapomshangaa Muuguzi mmoja hospitalini kwa moyo wake wa upendo. Anasema,

"Ajabu mno... Hapana. Huyu hajasoma hapa hata kidogo - hapa hapa, hataa! Tena nakwambia roho yake nzuri - si kawaida watu wa hapa wamfikirie aliye-fikiwa na masaibu, wala muwele wake. Loo!... wengi wao wanafuata pesa; hawana moyo wa kazi. Wale wafanyao kazi hii kwa moyo ni wachache sana. Aidha wengi wa wachache hao walisoma nje..."
(uk.26 - 27)

Hapa tunaonyeshwa vile ambavyo elimu inayotolewa katika jamii yetu haijengi moyo wa kuwapenda watu na wa uzalendo. Badala yake ni elimu inayowafanya wasomi wafanye kazi zao kwa manufaa yao ya kibiashara, ili wapate pesa.

Haya ni baadhi ya matatizo makuu ambayo yanaongelewa katika riwaya ya Shida. Karibu yote yanamzungukia mhusika mkuu - Chonya ambaye pia kwake kiini na dhamira kuu za Shida zinajijenga.

Baada ya kuyashughulikia matatizo mbalimbali, riwaya ya Shida inajifunga katika utatuzi wa tatizo kubwa kuliko yote. Ikiwa yapo matatizo ya mvutano kati ya miji na vijiji, na ikiwa vijana wengi wanatiririka kuelekea mijini ati "kutafuta kazi" - sasa tufanyeje ili tuondoe tatizo hili kubwa?

Riwaya ya Shida inapendekeza kuwa wakati wa maneno matupu kwa viongozi wetu bila matendo umepita. Kwa mfano ukurasa wa 43 tunaelezwa kuhusu jambo dogo la uzoaji wa takataka jinsi linavyoshindwa kutekelezwa na

hali watu hao hao walio na jukumu la kuhakikisha utekelezaji huo ndio hao hao wanaopiga kelele majukwaani kuhusu "Mtu Ni Afya". Ili kutekeleza mipango yote ya maendeleo siasa za mdomo lazima zipungue na za vitendo vya utekelezaji mzuri lazima viongezwe mara dufu.

Mabadiliko ayapitiayo Chonya ni elimu kamili ya kijamaa; nayo elimu hii inampevusha zaidi, na kupevuka huku kunatuonyesha misingi halisi ya matatizo yaliyopo:

"...Mipango tele ilijaa kichwani (mwa Chonya). Tutatekeleza 'mtu ni afya,' tukazindue utamaduni wetu... Tukajenge shule kubwa zaidi na zahanati kubwa zaidi, tukaanzishe shule ya vidudu, mahali pa kujifunzia maarifa ya nyumbani... (81 - 2).

Lakini, ili mipango hii ifanikiwe, riwaya ya Shida inatueleza kuwa lazima "kila mtu abadilishe mawazo yake: wakubwa na wadogo. Hawa viongozi wetu, hawana budi kubadili mawazo yao na wawe macho..." (uk.80 - 81).

Utatuzi huu, japokuwa unasikilika vizuri sana masikioni ni utatuzi unaokwepa uhalisi wa mambo. Mnyonyaji na mkandamizaji hawezi kubadili mawazo yake hivi hivi tu na kuacha unyonyaji, ukandamizaji na upotofu wake. Serikali, ambayo katika Shida yaonyeshwa kuwa haikidhi haja na matazamio ya watu, na badala yake mtu wa chini anazidi kudidimizwa katika lindi la taabu na shida - chombo hiki hakiwezi kubadilika hivi hivi tu. Ili mabadiliko yote haya yaweze kutokea, misingi ya matatizo haina budi kushughulikiwa kiukamilifu. Misingi hii inaelezwa na Chonya mwenyewe anapotamka haya:

"...Tatizo langu latokana na mfumo mzima wa mambo, mfumo ambao mimi na wenzangu hatuna budi kuuchunguza pamoja na kufikia uamuzi... (uk.78).

Uchunguzi huu unahusu mfumo mzima wa jamii, kiuchumi na kisiasa. Ili kuleta mabadiliko yanayotakiwa mfumo mzima wa jamii, hasa kiuchumi, hauna budi kushughulikiwa na kubadilishwa kwa faida ya jamii. Mazingira ya kiuchumi na kisiasa yatakapobadilishwa na watu hapo hapo yatalazimisha yawepo mabadiliko katika nafsi na tabia za watu. Haya, tunaonyeshwa, yataletwa

katika muungano na ushirikiano wa watu wanyonge - wengi wao wakiwa wananchi wa vijijini.

Uamuzi wa Chonya, katika barua anayomwandikia baba yake, ni hatua ya juu ya mwamko. Ni uamuzi unaoelekeza katika jawabu moja kubwa sana kuhusu matatizo yaliyopo katika jamii - jawabu la maisha ya kijamaa. Ni uamuzi unaohusu muungano wa watu wa matabaka ya chini ili wajitegemee "katika kujaribu kustawisha na kuneemesha maisha yao kwa juhudi zao wenyewe" (uk.79).

Hata hivyo, ili wafaulu katika kustawisha na kuneemesha hayo maisha yao hawana budi kuifanya na kuthamini KAZI. Jambo hili nalo pia analisisitiza mwandishi wa Shida (uk.57).

Utatuzi unaotolewa hapa wa vijana wote wa tabaka la malofa kurudi vijijini hautolewi hivi hivi tu. Picha tunayopewa ya vijiji vipya ni picha ya matumaini inayonyesha kuwa mambo yanayowafanya watu wavitoroke vijiji yamekwishaanza kushughulikiwa na kurekebishwa. Serikali ifuatayo siasa ya kuwatetea watu wengi imekwishaanza kutoa misaada pamoja na kuwatia watu ari na moyo wa kuishi pamoja kiuajamaa. Utatuzi unaotolewa na riwaya ya Shida, ni wa kijamaa unaohusu mabadiliko makubwa ya mfumo wa maisha hasa kiuchumi. Ni utatuzi wa kimaendeleo.

Hata hivyo, kuhusu utatuzi huu ambao umeenea katika kazi mbalimbali za fasihi ya Kiswahili, upo umuhimu wa kuwa macho, kwani, wakati mwingine waandishi wetu wengi wamelazimisha utatuzi huu katika kazi zao bila kuupa misingi na mizizi thabiti. Kutokana na dosari hii, wakati mwingine utatuzi huu umeifanya dhana yote ya Vijiji vya Ujamaa si mlundikano wa wahalifu, wahuni, wezi na watu ambao wameshindwa katika maisha kwa bahati mbaya, baadhi ya kazi za Fasihi ya Kiswahili hapa Tanzania zilichukua mkabala huo wa kuvitumia vijiji kama vile Aspro ya kutibu magonjwa ishirini, zikavionyesha vijiji kuwa jawabu la matatizo yote ya mijini. Hili lilizifanya kazi hizo zipwaye kimaudhui kwa kukosa uchambuzi sahihi.

MAREJEO

1. Nairobi/Dar es Salaam: Oxford University Press, 1970.
2. Nairobi: Nelson, 1968.
3. Dar es Salaam: Tanzania Publishing House, 1971.
4. Nairobi: East African Publishing House, 1971.